

«БАЯДЕРКА» – ЗНАКОВИЙ БАЛЕТ У ТВОРЧОСТІ РУДОЛЬФА НУРЕЄВА

У статті розглядаються історія прем'єрного показу балету «Баядерка» на європейській балетній сцені, індивідуальне прочитання відомого балету у постановці Рудольфа Нурєєва, вклад балетмейстера в скарбницю світового балетного мистецтва.

Ключові слова: Рудольф Нурєєв, «Баядерка», Моріс Петіпа, Опера Гарн'є.

The article examines the history of the premiere of the ballet "Bayadere" on the European ballet stage, an individual reading of the famous ballet staged by Rudolf Nureyev, the choreographer's contribution to the treasury of world ballet art.

Key words: Rudolf Nureyev, The Bayadere, Maurice Petipa, Opera Garnier.

Його називали «Чингісханом балету», «шаленим татариним» і найбагатшим танцівником планети. За славою та популярністю він посів місце у плеяді найяскравіших зірок ХХ століття і зрівнявся у популярності та майстерності виконання із самим «Богом танцю» Вацлавом Ніжинським [1, с. 31]. Мова ведеться про визначного танцівника, неоднозначну особистість та неординарну людину – Рудольфа Нурєєва. Головна і найбільш знакова партія у творчій спадщині Нурєєва – це Солоріз балету «Баядерка». Саме із цього балету почалася його міжнародна слава та світове визнання.

Європейська публіка ще не знала балету «Баядерка», коли у 1961 році трупа Ленінградського Кіровського театру вперше презентувала сцену «Царство Тіней» у Опера Гарн'є, у якій перед вишуканою паризькою публікою представ 23-річний Рудольф Нурєєв. Відтоді, під час європейських турне балетних труп, на сценах театрів представлялася лише картина Тіней із третьої дії «Баядерки». У 1963 році Нурєєв поставив «Царство Тіней» для Лондонського королівського балету, а у 1974, на прохання Рольфа Лібермана, для паризького глядача [3, с. 22]. При цьому видатний танцівник завжди мріяв повернутися до постановки балету у першій редакції Моріса Петіпа на музику Людвіга Мінкуса. Його мрія знайшла своє втілення у постановці балету «Баядерка» у трьох діях на сцені Паризької Гранд-Опера у 1992 році.

Прем'єрний показ «Баядерки» відбувся 8 жовтня та представив собою колегіальну роботу визнаних майстрів балетного мистецтва. До створення балету Нурєєв залучив колишню партнерку по Кіровському театру, балерину Нінель Кургапкіну, балетмейстера Патріса Барта,

Патріцію Рюан і Алета Франсійона. У головних партіях сяяли світові зірки: Елізабет Платель, Ізабель Герен, Лоран Ілер та інші.

У своїй версії постановки відомого балету Рудольф Нурєєв використав партитуру і оркестровку Мінкуса, до якої Джон Ленчбері доєднав кілька сполучних тактів [1, с. 44].

За технічними причинами, а також за станом здоров'я, Рудольфу Нурєєву не вдалося поставити четверту дію балету, а саме: руйнування храму, гнів богів за смерть баядерки, оскільки музична партитура цієї частини та хореографія Петіпа були втрачені ще у 1919 році. Його балет закінчується картиною Тіней (повністю за Петіпа, за винятком виходу та варіації Солора) [2, с. 27].

«Баядерка» стала «лебединою піснею» видатного артиста – останньою в його житті постановкою, яку він створив за три місяці до своєї смерті. Проводив репетиції Нурєєв абсолютно хворим, рухатися практично не міг, тож зауваження артистам робив, лежачи на дивані за кулісами.

Постановка «Баядерки» Нурєєвим являється результатом переосмислення балету Петіпа та кропіткої роботи цілої команди хореографів та танцівників. Як завжди, Нурєєву вдалося «затаврувати власним тавром» кілька сцен, які у балеті Петіпа носили пантомімічний характер та не мали значного змістовного навантаження [2, с. 32]. Серед них: сцена, у якій Солор курить нарگیле, що готує героя до «бачення» Тіней у третій дії (соло у плащі); танці друзів Солора (у першій дії Раджі) тощо.

Оваціями зворушена публіка висловила повагу не лише чудовій виставі, а й долі людини, яка завершила життєве коло, сансару: вона з'явилася на цій сцені в травні 1961 року у «Тінях» і попрощалася із ними на власній постановці трьох дій «Баядерки», заповідаючи її балету Паризької Опери. Коли завісу опустили, на сцені у тісному колі із танцівниками, міністр культури Франції Жак Ланг нагородив Рудольфа Нурєєва орденом Командора Мистецтв та Літератури (Президент Мітеранше у 1988 році нагородив хореографа орденом Почесного Легіону).

У «Баядерці», яку балетмейстер відновив для Opéra de Paris, і яка знову йде на її сцені, спадщина Нурєєва, як і раніше, передається від одного покоління хореографів до іншого [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аріан Дольфюс. Рудольф Нурєєв. Шалений геній. М.: Ріпол Класик, 2014. 121 с.
2. Зозуліна Н.Н. «Баядерка» М. Петіпа: до питання про четвертий акт балету. *Вісник*. 2018. №5 (58). С. 26-39.
3. Ілларіонов Б.А. «Баядерка»: структура в доля. *Academia: танець, музика, театр, освіта*. 2019. № 1(47). С. 21-23.
4. Видеозапис танцювальної вистави «Баядерка – храмова танцівниця» канадської компанії Manohar Performing Arts of Canada 2002 года. Хореограф-постановник Usha SharmaURL.:

<https://www.youtube.com/watch?v=UgFAiTNWqT8&list=PLXrkhdkWxShlXBYORNPwEDg9TrBThJc2M&index=19&t=3666s> (дата звернення: 02.09.2023).

5. Klaus Geitel. Rudolf Nurejew. Rembrandt Verlag, 1967. 231 p.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор Левченко М.Г.